

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Författare:
Emil Törnsten
E-post: emil.tornsten@live.se

Planpriset 2002-2012

Nyliberalism, konkurrens och platsmarknadsföring

Examinator/ handledare:
Magnus Rönn, Docent
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Att tävla utvärdera arkitektur – teorier och metoder, AD242V, 7.5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, VT 2014

Kortfattad sammanfattning

Sveriges Arkitekters Planpris delas ut vartannat år som gott exempel på svensk samhällsplanering. Med avstamp i en semantisk analys undersöker uppsatsen vilka värden som premieras och planeringsideologer som håller samman vinnarna under åren 2002-2012. Resultatet visar ett tydligt mönster av egenskaper som juryn premierar: den levande och attraktiva staden, till för konsumerande kroppar och attraherande av kapital. En påtaglig nyliberalistisk doktrin färgar juryutlåtanden vilket innebär konkurrens mellan platser och platsmarknadsföring blir centrala begrepp. Till nästkommande prisutdelning efterfrågas alternativ i form av planer som tar hållbara livsstilar och marginaliserade grupper till sig.

Nyckelord: semantik, planpris, planering, nyliberalism, konkurrens, platsmarknadsföring.

Uppsatsen är författad i fort- och vidareutbildningskursen "Att utvärdera arkitektur, 7.5 hp" vid Arkitekturskolan KTH.

Författaren är student med examen i samhällsplanering och i kulturgeografi vid Stockholms universitet.

Innehåll

Kortfattad sammanfattning	2
Introduktion, syfte och frågeställningar	5
Material	6
Teori och metod: språk och semantik	6
Arkitekturkritik, arkitektonisk kvalitet och juryarbetet	8
Planeringsideologi	9
Juryutlåtanden	11
2002 års vinnare: Växjö kommun	11
2004 års vinnare: Lomma hamn	11
2006 års vinnare: Vällingby centrum	12
2008 års vinnare: Strategi offentliga rum i Malmö	13
2010 års vinnare: Utvecklingen av Liljeholmstorget, Stockholm	13
2012 års vinnare: Fördjupad översiktsplan för de centrala stadsdelarna, Umeå	14
Analys	15
Metakritisk närläsning: om utlåtandenas retorik	15
Den vinnande staden	15
Den vinnande planeringsprocessen	17
Slutsatser	18
Värden	18
Planeringsideologier	18
Avslutning	18
Referenser	19

Introduktion, syfte och frågeställningar

I skrivande stund pågår diskussionerna som bäst kring vilken plan eller plats som ska tilldelas *Sveriges Arkitekters planpris år 2014*. Priset har delats ut vartannat år sedan 1992 och den tolfte vinnaren utses således på arkitekturgalan i höst (Sveriges Arkitekters hemsida 2011-12-14). Vad är Planpriset? Kanske beskrivs det bäst med (de nuvarande) stadgarna:

Stadgar för Planpriset

§1 För att stimulera och ge spridning åt goda exempel delar Sveriges Arkitekter ut ett pris för god svensk samhällsplanering/stadsbyggnad.

§2 Priset benämns Sveriges Arkitekters PLANPRIS och avser en utmärkelse för ett väl utfört planarbete som behandlar en angelägen fråga.

§3 Priset utdelas vartannat år i samband med arrangemang i regi av Sveriges Arkitekter. Priset består av ett symboliskt pris och ett diplom signerat av ordföranden för Sveriges Arkitekters akademi för fysisk planering samt juryns ordförande.

§4 Förslag till Sveriges Arkitekters PLANPRIS lämnas av lokalföreningarna, av enskild medlem i Sveriges Arkitekter eller av andra. Förslag inlämnas till Sveriges Arkitekters kansli före det datum som fastslås av kansliet (vanligtvis i april) det år priset ska delas ut.

§5 Pristagare utses av en jury utsedd av Sveriges Arkitekters Akademi för fysisk planering. Juryn ska bestå av högst 5 personer. Två ledamöter ska nyväljas vartannat år. Akademin utser även sammankallande bland dessa fem personer.

Planpriset ska alltså tilldelas goda lösningar på aktuella problem (§1-2), och görs så vartannat år av en jury bestående av arkitekter (§3-5), med olika sorters arkitekttitlar och därmed kompetensområden. Samhället är under konstant förändring vilket ställer nya krav på samhällsplaneringen och Planpriset får en viktig roll i att peka ut både angelägna frågor och metoder för att hantera dem, eftersom vinnaren får publicitet och uppmärksamhet åtminstone från den professionella planeringskåren. Det här gör det oerhört intressant att följa hur juryn motiverar vinnare. Inte för att de upp till fem personerna i juryn är representativa i sina åsikter med resten professionen, och därmed speglar en större grupp människors åsikter och i förlängningen den samhällskultur inom vilken juryn verkar i (även om den tolkningen är möjlig), utan för att vinnaren förmodligen har en stilbildande effekt som formar hur liknande situationer blir lösta de följande åren. Det är åtminstone syftet med de resurser som Sveriges arkitekter avsätter Planpriset. Det är också intressant att följa eftersom vinnarna alltid är verkliga planer eller platser och därmed högst reella lösningar på uppfattade problem. De visar resultat från konkreta planeringssituationer. Som dessutom hyllas som goda exempel av en jury!

Mitt syfte med denna uppsats är att diskutera Sveriges Arkitekters planpris med fokus på vilka planer eller platser som har vunnit mellan åren 2002-2012. Olika värden förmedlas genom juryutlåtandena av vad som är problem och lösningar i svensk samhällsplanering. Analysen kretsar kring vilka värden som lyfts fram respektive vilka som inte lyfts fram. Genom att ta ett kliv tillbaka diskuterar jag vad dessa vinnande platser säger om svensk samhällsplanering generellt sett under tidperioden. Jag kommer fram till att en nyliberal doktrin dominerar de prisade projekten, bland annat tydligt genom att uppmuntra till ökad konsumtion och omfamna idén om platsers konkurrens om kapital. Inför stundande juryarbete med 2014 års vinnare efterfrågar jag alternativa ideologier och större fokus på klimatfrågan.

Arbetet har strukturerats kring frågeställningarna:

- Vilka värden förmedlar juryutlåtandena för vinnarna av Planpriset?
- Vilken eller vilka planeringsideologier utmärker de vinnande projekten?

Material

Till materialet hör främst juryutlåtanden om vinnarna under perioden 2002-2012, som lästs och analyserats utifrån de kritiska perspektiven som presenteras nedan. Avgränsningen beror på tillgänglighet till material och uppsatsens begränsade storlek. Juryutlåtandena har lästs noggrant och analyserats utifrån ett semantiskt (kallas även semiotiskt eller semilogiskt) perspektiv, som kommer preciseras nedan. Det handlar om vilken mening text och ord ges i utlåtandena. Analysen sker med hjälp av semantiska verktyg. Utöver det har jag utgått ifrån att arkitektur, i visioner eller i byggd miljö, inte bara uttrycker värden kopplade till *fysisk form* (design), utan också om *funktion* (platsens markanvändning), *ekonomi* (platsens roll i stadens/regionens/o.d. ekonomiska system) och *kultur* (vilka människor som förväntas leva vilket sorts liv på platsen) (se Törnsten 2013). Dessa begrepp används för att strukturera analysen tematiskt.

Teori och metod: språk och semantik

Med textanalys som metod sätts fokus på språket som används. Den så kallade "språkliga vändningen" inom västerländsk filosofi har koncentrerat mycket forskning på hur språket möjliggör, upprätthåller och speglar en föränderlig samhällskultur (Bolander & Fejes 2009:82-3; Massey 2003:80-1; Tholander & Thunqvist Cekaite 2009:156). Att språket möjliggör vad som kan sägas och tänkas om något är centralt inom den post-strukturalistiska tradition där språk kan ses som representationer av samtidens maktstrukturer (Wylie 2006). Michel Foucault antog positionen att språket är interrelaterat till kunskap och makt och i förlängningen vad som tas för sanningar i samhället (Allen 2003). Gomez & Haskins (2012) studerar arkitektävlingbidrag och kommenterar: "Representations are expressions of ideology and intent; their use imparts additional meaning and context to the design projects they seek to describe". Genom att följa representationer historiskt kan man på så sätt se hur samhällets värderingar förändras, vilket är vad Tostrup (2009) och Ramberg (2012) gör när de analyserar arkitektävlingar under 1900-talet. Även Tunström (2009) och Rustad (2009) står för intressanta bidrag om samtida arkitektur- och planeringsdiskurs.

Jag kommer i första hand producera en kritisk reflektion kring Planpriset och reflektera kring vilka typer av sanningar inom svensk samhällsplanering som vinnarna genom juryn ger uttryck för, men vill samtidigt undvika att dra alltför stora kopplingar kring materialet till samhället i stort. Representationerna (juryutlåtandena) är frysta i tid och rum och bara genom att läsa text är det svårt att komma åt produktionen och mottagandet av texterna mer i detalj. Juryutlåtandena prisar ofta *planeringsprocesser* och dessa är svåra att komma åt med materialet. Här hade det varit användbart med ett metodologiskt skifte till frågor om praktik, performativitet och uppförande såsom generellt sker inom olika fält samhällsvetenskapliga fält såsom kulturgeografi (Nayak & Jeffrey 2011:291) och antropologi (Somatosphere 2014). Som jag argumenterar för i en tidigare uppsats (Törnsten 2014) är det viktigt att planeringsstudier strävar efter att gå bortom representationer och se vad som händer i processerna, eftersom planering sällan blir som tänkt. Aktör-nätverksteori (ANT) är lämpligt då det kan ses som en pragmatisk in-

trafysiskt teori, som istället för att vara metafysisk (*à priori* bestämd teori, skild från empiri) följer vad aktörerna faktiskt gör (Bingham & Thrift 2000:285). Fristående texter är dock avgränsningen som material i denna studie av tidsskäl vilket omöjliggör en sådan studie.

Richard Rortys filosofi betonar å andra sidan att eftersom språket är allt vi har att röra oss med och styr våra tankar så är det språket som kan skapa nya infallsvinklar (Allen 2003). Där ANT är upphakat på att utreda händelser i historien kan semantiken bidra till nya tolkningar och ny förståelse för fenomen. Det finns dock en risk att övertolka ord (eftersom man saknar förståelse för hur de hamnade i texten) och att överdriva en texts betydelse i skapandet av myter. Som Aitken & Craine (2005:262) understryker är semantiken en metod med tunnelseende: det finns fler versioner av sanningen än de en semantisk analys ger. Kritiken till trots är semantik ett ypperligt verktyg för att analysera texter och för att ge nya insikter. I det följande ska jag presentera hur jag ska använda detta empiriskt.

Fundamentet inom semantiken är tecken, som finns i texter¹. Texter kan vara "text" i konventionell mening, nedskrivna meningar, men alla former av bilder kan läsas som text; bilder som är nedpräntade på ett papper eller urskiljda direkt genom våra sinnen. Text kan alltså vara orden eller bilden på ett papper, bordet pappret ligger på eller rummet i vilket bordet återfinns. Det är en fråga om perspektiv. Tecknet kan i sin tur vara det objekt eller betydelsen i texten som fokuseras på. Grundtanken inom semantiken är att tecken är relationella och får sin betydelse i kulturen. Semiologen måste vara medveten om kontexten en text har producerats i för att kunna uttala sig om den mening som texten säger och vilka myter en text återspeglar och sprider, medvetet eller omedvetet hos författaren.

Tecknet står för någonting annat. Det kan delas i två delar: *signifianten* (den eller det som pekar, och kan ha en uppenbar *denotativ* teckenfunktion: finnas i texten av en uppenbar anledning) och *det signifierade* (den innebörd som det pekas på, en *konnotativ* underförstådd mening som kan kopplas till kultur och kontext). Tecken är ofta *polysemiska*, det vill säga kan tolkas på många olika sätt. Det finns tre olika sorters tecken. *Ikoner* är tecken som är porträttlika avbildningar av verkligheter. Tecken kallas *index* när de avslöjar något ytterligare, till exempel en händelse eller förutsättning. *Symboler* är ett tecken som inte kan förstås i sig såvida man inte förstår kulturen och kontexten. De flesta tecken kan tolkas som alla dessa tre, som exempelvis en cykel i en arkitekts ögonblicksillustration som ikoniskt säger läsaren att det faktiskt kan finnas riktiga cyklar i den framtida miljön, indexalt att cykelvägarna troligen kommer vara goda så att man vågar sätta sig på sadeln och att det finns cykelpumpar nära till hands, samt symboliskt står kanske cykeln för en önskan om ett livligt, kontinentalt stadsliv med lättillgängliga informella möten med bekanta och kanske framförallt för en klimatvänlig trafiksituation. Semantik går alltså ut på att transformera betydelser och innebörder. Retoriskt kan språket vidga semiologens och rapportläsarens perspektiv genom exempelvis *metaforer* (en ny figur som används i ett ovanligt sammanhang ersätter tecknet och ger på så sätt tecknet betydelse) och *metonymer* (en närbesläktad figur används och ersätter då tecknet samtidigt som det ger tecknet betydelse). Dessa semantikens verktyg kommer jag

---

¹ Följande stycken om semantik baseras på Aitken 2005; Aitken & Craine 2005; Bryman 2011:283,506f; Crang 2005 och Teorell & Svensson 2007:37f.

använda för att skapa ny förståelse för vad olika tecken inom planprisjurys utlåtanden kan stå för.

Slutligen kan några termer från arkitekturforskaren Ingemark Milos (2010) *metakritiska närläsningar* vara behjälpliga. Hon analyserar arkitekturkritiska utlåtanden i media, liksom jag gör av juryutlåtanden, fast med ett diskursanalytiskt utgångsläge. Hon utgår från att arkitekturkritiska kommentarer kan delas upp i *beskrivningar* (redogörelser av det uppenbara i verket med intressanta implicita spår av värderingar), *tolkningar* (mindre uppenbara aspekter av verket lyfts fram), *värderingar* (bedömning, som ofta kan ske baserat på professionens tysta kunskap och är därmed svårbegripligt för gemene person) samt *kontextualisering* (förklaring av omständigheterna kring verkets uppförande). En annan modell som används parallellt men mer är riktad mot skillnaden mellan olika utlåtanden snarare än inom ett utlåtande är att kritiken kan vara *normativ* (baseras på färdiga modeller eller förebilder), *tolkande* (subjektivt och "fritt" från normer) eller *deskriptivt* (objektiv beskrivning). Det är uppenbart att dessa går in i varandra men de är användbara för att kunna sortera utlåtandena om planprisvinnarna.

Arkitekturkritik, arkitektonisk kvalitet och juryarbetet

Uppsatsen kan tolkas som en utvärdering av den arkitektur Planpriset ger erkännande . Framförallt utvärderas juryn, utifrån dess stadgar att visa goda exempel på planering. Juryn utvärderar, eller kommenterar åtminstone, i sin tur arkitektur och arkitekturprocesser.

Platser och projekt nomineras enbart av arkitekter och juryn består sedan enbart av arkitekter. Liksom i tävlingar förväntas denna grupp studera de projekten med sin arkitektkompetens och därmed använda en form av arkitekturkritik. Rönn (2010) menar att arkitekturkritiken är något som arkitektkåren förvärvar under utbildning och yrke och som används som designverktyg för att förbättra projekt, som arbetsmetod i juriesammanhang och som kunskapsuppbyggande för hela kåren i juryutlåtanden. Även om denna uppsats är en form av arkitekturkritik (jag kritiserar både projekt och juryutlåtande), är den därmed kanske inte "äkta" då jag saknar arkitekttitel. Arkitekter bedömer kvaliteten i projekten genom sina egna definitioner av arkitektonisk kvalitet, något som Rönn (2010a) har undersökt i tävlingssammanhang och arkitekturpolitiska program.

Hans studie visar att kvaliteten av samtidens arkitekter definieras som kopplingen mellan form, funktion och konstruktion, som kontextberoende, som det överraskande, som en hantering av historia och samtid, som något arkitekter ofta är överens om samt som funktionella lösningar. Den här uppsatsen undersöker vilka kvaliteter juryutlåtandena om Planpriset uttrycker. Arkitektonisk kvalitet uppfattas av Rönn (2002:5) som "ett begrepp som bestäms i möten mellan föremål, normsystem och bedömare". Som samme Rönn (2006;2010b) betonar är kvaliteten ett begrepp som vållar diskussioner eftersom det är så öppet, knutet till sammanhanget och framförallt knutet till makt och intressen. I det juryutlåtande som produceras uttrycks ofta en koncensus kring vinnarens kvaliteter, även om diskussionerna innan har varit livliga. Juryarbetet (i tävlingssammanhang) har studerats av Menon & Vanderburgh (2014), Rönn (2006; 2009; 2012), Svensson (2006; 2009; 2012) och Östman (2012). Resultaten pekar på att kvalitet definieras på olika sätt och att olika beslutsstrategier används för att utse vinnaren. Studierna visar den "mänskliga" sidan bakom ett juryarbete; att avgörandet är beroende av just de personer som sitter i juryn och att vinnaren sällan är självklar från början.

Studier av juryarbetet i pristävlingssammanhang är mer ostuderat. Vad jag kunnat finna har ingen följt juryarbetet i detalj såsom studierna ovan om arkitekttävlingar. Däremot har diverse analyser av arkitekturpriser utförts. I en jämförbar studie tittar Rönn (2002) på juryutlåtandena för Stenpriset utifrån hur arkitektonisk kvalitet definieras. Diskussionen handlar dock mer om designkriterier än om samtidskultur som den här uppsatsen. Halva Rönn's studie är också riktad mot juryarbetet och beslutsprocessen. En rad studentuppsatser behandlar också arkitekturpriser (t.ex. Beckman 2008; Ericsson 2012; Gunmar 2013; Persson 2010; Weinert 2010; Westman 2012; Wärnhjelm 2012), men ingen från min ingångspunkt.

Planeringsideologi

Samhällsplanering och arkitektur uttrycker en blandning av olika viljor som formar en byggd miljö; rummet formas av mängder av intressenter såsom politiker, planerare, byggherrar, med flera, vars olika viljor formar planeringsprocessen och samhället. Därför kan man inte prata om att planeringen eller rummet är ett resultat av en enda planeringsideologi. Historien bakom varje projekt är unik (Törnsten 2014). Rent principiellt finns därför ingenting som på förhand förenar svenska planprisvinnare, annat en möjligen de förordningar (Plan- och bygglagen, PBL) som den måste förhålla sig till och möjligen en övergripande nationalpolitik och omvärld som får antas vara i stort densamma under åren som Planpriset har delats ut. Om dessa förutsättningar handlar detta korta avsnitt, eftersom jag i diskussionen ska knyta ihop planprisvinnarna i fråga om vilka planeringsideologier som binder dem samman.

Med det sagt ovan att enhetliga planeringsideologier kanske egentligen inte finns, så kan man i juryutlåtandena och projekten själva ändå grovt identifiera drivkrafterna som format planen. Planering är särskilda lösningar på särskilda problem och det är intressant att se vilka problem en plan försöker lösa och hur. I analysen kommer jag jämföra materialet med nyliberalism och platsmarknadsföring och jag vill därför klargöra dessa begrepp redan nu.

De senaste decenniernas förändringar i nationalekonomisk policy till nyliberalism, avregleringar och privatisering har format planeringsförutsättningarna. Kommersiella intressen styr stadsutvecklingen och Sverige har gått "från modell till marknad" (Newman & Thornley 1996). Hermelin (2005:306) menar att planeringen fått till främsta uppgift att stödja kapitalet. Det har inneburit att platser har börjat marknadsföras och säljas (Ågren 2013) och "attraktivitet" är ofta centralt i planeringspolicy: planeringen omformar platser så att de blir bättre varor som kan attrahera kapital (Tunström 2009). Så dels blir platser produkter, men dels är platserna ofta kopplade till konsumtion i sig för att man vill locka konsumerande människor. I Ek och Hultmans ord: "Platser marknadsförs i hög utsträckning som platser för konsumtion, och de verksamheter som ryms på platser placeras i en konsumtionskontext" (2007:29). I kapitalismens tidevarv gör globalisering att platser får samma estetiska uttryck och kulturella och kommersiella utbud (Potter *et al* 2008:129-33, 163).

Platsmarknadsföringen har alltså sin bas i en nyliberal doktrin att platser ska konkurrera med varandra men tillsammans bidra till landets ekonomiska tillväxt gentemot andra länder (Andersson & Molina 2008:128). Marknadsföringen utåt riktar sig till tre kategorier: näringsliv (företag), turister och boende (välutbildade och höginkomsttagande) (Ek

& Hultman 2007:28), men samtidigt kan riktningen också vara inåt för att skapa samhörighet (Hermelin 2008:67). Platsskapandet utgår ofta ifrån ett skapande av "image"; föra fram symboler som väcker associationer (Heldt Cassel 2007:161). Att vinna Planpriset kan i sig ge en image, men samtidigt är också projektet som vann en del av ett identitetsprojekt. För att sticka ut sker ofta en "specialisering" där man försöker skapa en unik identitet eftersom postmoderna produkter ofta kretsar kring upplevda värden av en produkt, istället för det traditionella bruksvärdet (Hermelin 2008). De vinnande projekten kretsar ofta, som jag kommer visa nedan, kring värden som ger staden mervärden lika mycket som funktionella värden. Sociologen Sharon Zukin kallar konsumtionen av föreställd kultur och platser för den "abstrakta staden" (se Johansson 2003). Samtidigt som vissa historier och identiteter lyfts fram och synliggörs så döljs andra (Syssner 2012:76). Stadsförnyelsestrategier syftar ofta till att upprusta platser och göra dem exklusiva, vilket också har konsekvenser för vilka som kan vistas på platsen (Ramberg 2012).

All samtida planering i Sverige åsyftar naturligtvis inte nyliberalistiska idéer om konsumtion och platsmarknadsföring. Det finns utrymme för alternativa ideologier och alternativa tolkningar av planeringsprojekt. Att dessa termer har redogjorts för ovan beror på att i analysen nedan görs tolkningen att det är en planeringsideologi som är stark hos de olika juriesammansättningar som utsett Planprisets vinnare under åren 2002-2012.

Juryutlåtanden

Här kommer jag redogöra för de vinnande projekten och juryutlåtandena för dem. Juryutlåtandena finns tillgängliga via Sveriges Arkitekters hemsida (2011-12-14).

2002 års vinnare: Växjö kommun

Växjö kommun tilldelades Planpriset år 2002 för sitt arbete med dagvatten i staden: anlagda kanaler, dammar och översvämningssytor. Juryn betonar den ekologiska nyttan men framförallt nyttan i attraktivitet (och således att attrahera kapital): "en levande mångfunktionell attraktion i staden". I de exempel som ges kan man även spåra beröm till trafiksäkerhet vid gymnasieskola, en tillkommen strandpromenad, estetiken i "stadens möte med vatten" och spänningen i en plats som efter väder pendlar mellan park och vattenmagasin. Slutligen lyfter man upp planeringsprocessens samspel mellan olika kompetensområden.

Juryns motivering:

Kommunen har under en lång följd av år drivit en unik linje att, vid varje tillfälle en ombyggnad som berör dagvatten skall ske, försöka ta upp dagvattnet till ytan, "frigöra vattnet från betongtunnlarna", och göra det till en levande mångfunktionell attraktion i staden samtidigt som vattenkvaliteten i de omgivande sjöarna förbättras.

Exempel på detta är bland andra:

Linnégatan med fyra körfält halverades till två genom att en kanal anlades mellan körriktningarna, Linnékanalen. Kanalen har normalt ett vattendjup på 0,8 m. Vid kraftigt regn ökar djupet till 1,5 m genom att vattnet stiger utefter kanalens grässlånter. Genom broar över kanalen förbättrades också trafiksäkerheten intill närliggande gymnasieskola.

Vid stadsstranden av Växjösjön byggdes en ca 600 m lång täckt kanal. Kanalen samlar upp ett tiotal dagvattenutlopp och leder dem till en delvis ny lagun på ca 3,5 ha. Lagunen är en med dammvall avskärmd del av Växjösjön. Genom att kanalen täckts med en träkaj och gångväg anlagts på dammvallen har en strandpromenad skapats i den centralt belägna Linnéparken där domkyrkan ligger och där Vattentorget vidgas för att tydliggöra stadens möte med vattnet.

I centrumnära Spetsamossen anlades en vegetationsomgärdad försänkt park på ca 1,5 ha, som normalt nyttjas för fotboll, boule mm. Vid kraftigt regn blir parken fördröjningsmagasin med vattenspegel. Schaktmassorna utnyttjades för ett spännande lekrområde intill med pulkabacke, rutschbana mm. Förnyelsen av parken var ett alternativ till att förstärka befintligt dagvattennät i centrala staden.

De lyckade exemplen på att utnyttja vattnet i skapandet av en god och uppskattad stadsmiljö visar också värdet av ett bra samspel mellan stadsplaneringens olika kompetensområden. De är värda uppmärksamhet som föregångsexempel.

2004 års vinnare: Lomma hamn

Om vandringen av Lomma hamn från industriområde till "ett högkvalitativt bostadsområde" vann år 2004. Juryn ger intrycket av att ha gillat industri-till-stad-omvandlingen i sig (kallat "brownfield development" inom planeringsstudier), men också särskilt för den typ av stadsmässighet som skapas. De nämner den levande staden utifrån termer som tätt, integrerat, lågt, urbant, robust, torg, smala gator, utblickar, genomsilande trafik och vindskyddade stadsrum. Detta kan ses, som jag kommer återkomma till, som planering för flanören och i längden ett ideal till för att attrahera kapital. Vidare lovordar juryn platsens förutsättningar i form av åutlopp, hav, god kontakt med omgivande bebyggelse, grönområde och egen strand. Designen, menar de, tar mycket väl tillvara på dessa och på historien och gör något arkitektoniskt starkt utöver dessa. Man nämner i förbifarten att platsen hanterar havshotet från klimatförändringar, men fokus är mer på att den hanterar havets attraktivitet. Planprocessen lovordas för att vara ambitiös, heltäckande och väl underbyggd. Till detta ingår förutom en ortsanalys och ett gestaltungsprogram (som garanterar arkitektoniska intressen) "parallella arkitektskisser, kunskapsuppbyggande seminarier, barnmiljöstudie och ett i övrigt komplett planeringsarbete".

Juryens motivering:

Planeringen av Lomma Hamn tilldelas Sveriges Arkitekters planpris år 2004 för att det

- är på väg att skapa ett högkvalitativt bostadsområde av en gammal industrimiljö i genomtänkt samverkan med äldre bebyggelsestruktur .
- har genomfört en ambitiös och pedagogisk planprocess med heltäckande genomlysning av påverkande förutsättningar.
- har utvecklat en tydlig vision över en levande stad och genomfört den till stor arkitektonisk kvalitet

Den utbyggnad av Lomma Hamn, en ny stadsdel vid Öresund, som påbörjades den 14 september 2004 lovar att skapa en boendemiljö med hög arkitektonisk kvalitet och en genomförd vision om en tät och integrerad stadsdel. Detta är resultatet av ett visionärt och gediget planeringsarbete drivet av Lomma kommun genom stadsbyggnadschef Eva Sjölin med stöd av bland andra plankonsult Klas Brunnberg och projektledare Kjell Åke Holmgren i samarbete markägarna JM AB, Skanska Nya Hem, CA fastigheter.

I grunden finns en av Scandiaconsult (nu Ramböll) utförd ortsanalys. Den är kärnfullt skriven och mynnar i en tydlig bild av Lommas struktur, historia och framtidsmöjligheter, och den är illustrerad med ett antal pedagogiskt klargörande strukturkartor. Ett gediget underlag har skapats med parallella arkitektskisser, kunskapsuppbyggande seminarier, barnmiljöstudie och ett i övrigt komplett planeringsarbete.

Det parallella arkitektuppdraget har resulterat i ett ett förslag av arkitekt SAR/MSA Kjell Forshed utvalts. Det ligger till grund för genomförandet. För att styra utformningen av den byggda miljön har ett kvalitetsprogram för stadsrumsgestaltningen upprättats. Genom detta styrs gaturummens, husens och markens utformning både i princip och i detalj i området del för del. Styrande har varit en vision med den svenska småstaden som förebild. Utifrån nyckelord som lågt, tätt, urbant, tydligt och robust förhåller den sig till, och hanterar såväl närheten till havet med dess attraktivitet och klimatpåfrestningar, som till historien som industrimiljö och fiskehamn, den närliggande tätorten och ån som gammal kommunikationsled. På ett medvetet sätt anknyter husens utformning till platsens och bygdens byggnadssätt samt materialval. Bebyggelsen är grupperad för att skapa en levande stadsdel med torg, smala gator, utblickar, genomsilande trafik och vindskyddade stadsrum.

Det goda läge som Lomma Hamn har vid åutloppet och havet, med god kontakt med omgivande bebyggelse och grönområde samt egen strand gör det lätt att skapa en attraktiv boendemiljö. Man har här lyckats med att gå utöver de positiva förutsättningarna och skapat en visionärt gestaltad miljö med vackra hus och ett starkt arkitektoniskt sammanhang. Projektet är genomarbetat med en överväldigande och genomgripande dokumentation samt illustrationer som visar vackra hus, gaturum och goda rumssamband.

2006 års vinnare: Vällingby centrum

År 2006 var det tid för en förort som kämpade för att vända ett fritt fall att prisas: Vällingby centrum. Vällingby är i och för sig inte vilken förort som helst utan den (i väst) världsberömda ABC-staden och den svenska modernistiska pärlan. Förutom en planprocess baserad på noggranna undersökningar och som förflutit effektivt, med god samverkan mellan kommun, arkitekter och byggherre, menar juryn att utvecklingen är en exemplarisk hantering av ABC-stadens grundtankar. Det handlar om att omvandlingen av Vällingbys (köp)centrum gör att platsen återtar sin roll som "ett modernt kultur- och affärscentrum". Det handlar om att med konsumtionssamhället som bas vända stagnationen och ta upp konkurrensen med andra nyutbyggda gallerior i Västerort för att bli en plats dit den ökande "sällanshoppingen" riktas. Omvandlingen beröms för den hänsyn som tagits till platsens historia och kulturarv samtidigt som den tillför nytt (kommersiellt) liv till Vällingby.

Juryns motivering:

Ett slumrande idealsamhälle ges nytt liv genom balanserad vidareutveckling av ABC-stadens grundtankar. Modernt stadsbyggande adderar nya kvaliteter till en redan stark identitet. Genom utveckling och förnyelse enligt dagens krav blir Vällingby centrum åter ett modernt kultur- och affärscentrum, samtidigt som dess unika kulturvärden bevaras.

Svenska Bostäder har, tillsammans med Stockholms stad och White arkitekter, lagt ner ett stort och övertygande arbete med att ta fram detaljplan och kvalitetsprogram för helheten. Utifrån noggranna beskrivningar av kulturvärden och bebyggelsens historiska utveckling har omfattning och utformning av nyexploateringen prövats systematiskt. Analysen och de högt ställda kvalitetskraven fullföljs i planbestämmelserna. Det redan långt framskridna genomförandet visar på en smidig och effektiv process där både intentionerna för bevarande och förnyelse säkerställs.

Många har varit delaktiga i processen som efter tålmodigt arbete givit stor samsyn och en föredömlig samverkan mellan staden, arkitekterna och byggherren. Förnyelsen av Vällingby centrum är ett koncept som ger stora förhoppningar inför framtiden och kan fungera som förebild för andra liknande stadsutvecklingsuppgifter. Vällingby centrum har alla förutsättningar att bli en vital 100-åring.

2008 års vinnare: Strategi offentliga rum i Malmö

Medborgarinflytande nämns för första gången här av juryn. Malmös arbete med att peka på de offentliga rummens betydelse för sin önskade kunskapsekonomi prisades år 2008. Planeringsarbetet som fyllt olika projekt i Malmö rosades för att ha gått över traditionella planeringsgränser hela vägen från översiktsplanering till genomförande och ha formats av invånarens synpunkter. Juryn talar väl om arbetet med de offentliga rummen för "social mångfald, innovationskultur, attraktivitet och en långsiktigt hållbar stadsutveckling" sedan den postindustriella ekonomins tidevarv nått Malmö.

Juryns motivering:

Malmö stad tilldelas Sveriges Arkitekters Planpris 2008 för sin utveckling av strategin att använda det offentliga rummet för att stödja stadens utveckling. Arbetet pekar på de offentliga rummens betydelse för social mångfald, innovationskultur, attraktivitet och en långsiktigt hållbar stadsutveckling i en kunskapsekonomi. Ett gediget och föredömligt planeringsarbete över traditionella förvaltningsgränser från översiktlig planering till genomförande på plats där medborgarnas delaktighet och inflytande haft en betydelsefull roll.

2010 års vinnare: Utvecklingen av Liljeholmstorget, Stockholm

Från förstärkning av funktionsseparering (Vällingby) till funktionsintegrering; när juryn ger sitt omdöme för 2010 år vinnare Liljeholmstorget är det mångfalden av funktioner på samma plats som lyfts fram: "här finns bostäder, en mångfald av funktioner och ett rikt utbud av offentlig och kommersiell service". De pratar om en lösning av en "angelägen planeringsuppgift i det hållbara stadsbyggandet" och prisar liksom tidigare juryer har gjort ett "brownfield development". Attraktiviteten är central i motiveringen: platsen har blivit levande, trygg, trivsamt och en knutpunkt för vardagens behov. Planeringen var en "kraftsamling" mellan kommunens förvaltningar, trafikhuvudman och byggherrar och har hållit hög kvalitet och lyckats förverkliga (den kommunala) visionen.

Juryns motivering:

Planpriset 2010 går till Stockholms stad för en stadsomvandling av hög klass, med integration av funktioner och förverkligande av visionen om trygga, trivsamma och levande stadsrum. Ett utmärkt exempel på en lösning av en angelägen planeringsuppgift i det hållbara stadsbyggandet.

Stockholms stads uthålliga och medvetna arbete med Liljeholmstorget har omvandlat en trasig och ogästvänlig plats till en levande stadsdel. Här finns bostäder, en mångfald av funktioner och ett rikt utbud av offentlig och kommersiell service. Kring en viktig knutpunkt har staden skapat en attraktiv plats för vardagens behov. En modern stationslösning med höga funktionella, sociala och vistelsemässiga kvaliteter bidrar till platsens attraktivitet. Viktiga komponenter är att knutpunkten är helt integrerad i stadskroppen, med dagsljusbelysta tunnelbaneperronger i direkt anslutning till bussar och i nära samband med tvärsparvägen. Att skapa Liljeholmstorget hade inte varit möjligt utan ett planarbete av hög kvalitet samt en kraftsamling mellan stadens förvaltningar, trafikhuvudmannen och övriga byggherrar.

2012 års vinnare: Fördjupad översiktsplan för de centrala stadsdelarna, Umeå

Den senaste vinnaren var Umeå för sin fördjupade översiktsplan över innerstaden. Strategin innebär förtätning och en massiv befolkningsökning inom stadsgränserna. Juryn menar att nya kvaliteter skapas. Trafikplanering och kultur är drivande för stadsutveckling enligt planen. Fokus i juryutlåtandet är dock på processen. Den lyfts fram som unik för att den är "operativ", det vill säga den genomförs samtidigt som den planeras. De menar att Umeå har en tradition av samtal, aktioner och parallella initiativ som ger kapaciteten att bygga "en genuint egen stad" genom att utvecklingen sker steg för steg och involverar universitet, byggherrar, kultur- och föreningsliv.

Juryns motivering:

Sveriges Arkitekters planpris 2012 går till Fördjupad översiktsplan för de centrala stadsdelarna och mer i Umeå. Stadens arbete med en fördjupad översiktsplan för de centrala stadsdelarna speglar en lång tradition av samtal, aktioner och planering av staden som på många sätt är unik i Sverige.

Det sker mycket i Umeå. Kulturhuvudstad 2014 har samlat och fokuserat många initiativ i staden. Här finns en lång tradition av samtal, aktioner och planering av staden, som på många sätt är unik i Sverige. De många parallella initiativen – den formella planeringen tillsammans med andra aktörer som universitet, byggherrar, kultur- och föreningsliv och de individuella aktionerna – utvecklar staden steg för steg.

Den fördjupade översiktsplanen visar på en strategi för hur staden kan växa från dagens 130.000 upp till 200.000 invånare. Planen visar att tillväxten kan ske inom stadens befintliga centrum samtidigt som nya kvaliteter skapas. Trafikplaneringen integreras med stadsbyggnadsförslaget och är tillsammans med kulturen drivande i utvecklingen av staden. Det radikala i förslaget är att strategin är operativ. Den genomförs samtidigt som den tänks. Den omprövas och anpassas. Processen är tillåtande för initiativ underifrån och kommunen klarar av att samla aktörer mot gemensamma mål och aktioner.

Alla de nya projekt i små och stora skalor som nu genomförs med dess olika medskapande processer, ger förutsättningar för att bygga en genuint egen stad. Fördjupningen av Översiktsplanen och Umeås planeringskultur ger förutsättningar för att klara av "post-kulturhuvudstads-syndromet" på ett vackert sätt.

Analys

Det finns en del gemensamma nämnare i de ovanstående utlåtandena vad gäller retoriken som används, hur den vinnande staden uttrycks och hur den vinnande planeringsprocessen gått till.

Metakritisk närläsning: om utlåtandenas retorik

Utlåtandena varierar i längd och därmed hur specifika de är över vinnarnas kvaliteter. Generellt sett är de väldigt värderande och inte särskilt förklarande. Det innebär att ikoner, porträttlika avbildningar av projektens innehåll, är sällsynta. Genom tolkningar av antonymer (motsatser) till lösningar som projekten beröms för, kan man som index för platsens förutsättningar till exempel finna att Vällingby innan saknade en funktion (shopping) som kunde attrahera människor från kringbygden. Mer intressant är dock att tolka utlåtanden som symboler för värderingar inom arkitektkåren (konsumtion är bra), vilket i och för sig är ett index på hur andra arkitekter tänker.

För att klassificera materialet som Ingemark Milos (2010) gör så består utlåtandena främst av värderingar. Beskrivningarna som finns är till stor laddade med positiva värdeord. Det handlar till stor del om tolkningar av projekten eftersom de positiva aspekterna ska lyftas fram. De kan vara både uppenbara och mindre synliga. Kontextualiseringen är ofta dold, men framträder om man läser motsatserna till projektens lösningar och de eloger som ges. Mycket av utlåtandena har normativ bäring i arkitektkårens kompetens, få kommentarer upplevde jag som skiljda från arkitektkompetensen. Sammanfattningsvis har dessa verktyg inte varit särskilt effektiva i analysen då de går in i varandra till så stor del.

Metaforer som uppenbart används direkt av skribenten är sällsynta, men det finns ett och annat intressant exempel som jag återkommer till. Värdeladdade metonymer myllrar det av, det gäller bara att fundera över vilka alternativa ord som inte används. Kommande avsnitt analyserar texten utifrån dessa semantikens instrument och ger exempel olika tecken som kan identifieras.

Den vinnande staden

Juryn uttrycker både explicit och implicit värden i sina motiveringar till valet av vinnare. Närläsningen av utlåtanden visar både återkommande element som juryn lyfter fram som bra hos de vinnande projekten, men vinnarna har också många saker gemensamt även om juryn inte nämner det uttryckligen. Om dessa uttalade och outtalade olika värden handlar det här avsnittet.

Platserna: tätorter

De sex projekt som mottagit Planpriset mellan åren 2002-2012 är alla stadsbyggnadsprojekt i tätorter. Samtliga är i några av Sveriges större städer eller storstadsregioner. Det här tecknar denotativt att mycket av om- och tillbyggnadsprojekten i Sverige sker i tätorter (här lever förstås också flest människor), samtidigt finns en konnotativ teckenfunktion som indexalt visar en vurm för städer och stadsbyggnadsprojekt hos juryn. Det tycks sammankopplas med den stadsrenässans som syns i professionell arkitekturdiskurs (se t.ex. Tunström 2009).

Fysisk form: tätt, stadsmässigt, urbant

Det är tätbyggda miljöer som vinner. Växjö år 2002 är ett undantag, men övriga projekt handlar om projekt med så kallad "stadsmässig" utformning. Om Lomma hamn 2004 skrivs: "lågt, tätt, urbant, tydligt och robust". Vällingbys centrum är ovanligt nog utomhus, i en tät rutnätsstruktur. Malmös satsning på offentliga rum kan ses som en symbol för en satsning på att koncentrera de kvaliteter till gator och torg som 1900-talets planering har kritiserats för att sakna. Liljeholmen år 2010 är liksom Lomma ett "brownfield development" där ett industriområde omvandlas till tät stadsmiljö. Strategin Umeå (år 2012) ska använda sig av att förtäta för att skapa något "genuint eget", fast det kanske egentligen är exakt vad som är målet i många svenska planeringsdokument. Adjektiv som brukar kopplas till "stadsmässighet", till exempel "urbant", "torg", "tätt", "rutnät" *et cetera* (jfr Törnsten 2013) finns inte uttryckligen med i alla juryutlåtanden, men väl i vinnarprojekten själva.

Funktioner: från separering till integrering

Juryn uttrycker genom sina val och vinnare och omdömen om dessa en mångfald av funktioner. Två tidiga vinnare (Lomma 2004 och Vällingby 2006) var två entydigt separerande projekt: Lomma som (ikoniskt) kallas "bostadsområde" och därmed är en metonym för en plats med en enda utstakad funktion, och Vällingby centrum som kallas "en vidareutveckling av ABC-stadens grundtankar och därmed konnotativt betecknar en planering som ska samla arbete, bostäder och centrum på en plats, men separera dem lokalt. De två senaste vinnarna Liljeholmen och Umeå får däremot beröm för sin strävan att skapa en mångfald av funktioner på platsen. Vattnet i Växjö år 2002 och de offentliga rummen i Malmö år 2008 har dock andra funktioner. Signifianter i båda fallen är i huvudsak attraktionen i sig: Växjös vatten nämns visserligen ha en ekologisk funktion, men prisas framförallt för sin estetiska funktion. Malmös offentliga rum är till för att understödja "kunskapsekonomin" i fråga om att skapa möten och underförstått att vara attraktiv utåt.

(postindustriell) Ekonomi: från produktion till konsumtion

Om Malmö skrivs om en "kunskapsekonomi", en metafor för en postindustriell transformation av ekonomin till en stor tjänstesektor där personlig kompetens har stort värde. De adjektiv som används om industriområdena som omvandlas i Lomma ("gammal") och Liljeholmen ("trasig och ogästvänlig") är talande signifikanter som konnoterar en negativ syn på platser för produktion. Således är omvandlingen inte bara faktiskt utan även diskursivt starkt. Till transformationen hör också att konsumtionen tar en stor roll i planerna. Hela syftet med planeringen, i juryns ögon och kanske även i ögonen hos själva intressenterna bakom projekten, kan tolkas vara att projekten ska vara attraktioner, som genom platsmarknadsföring ska attrahera kapital i en värld där platser konkurrerar med varandra. Om detta handlar återstoden av uppsatsen.

Kultur: fritidens nöjesstad

Planprisvinnare är platser som kan konsumeras i sig och konsumeras på. Växjö har enligt juryn skapat en "levande, mångfunktionell attraktion i staden", vilket signifierar både att kanalerna ska attrahera en viss sorts människor till staden och att verket i sig kan konsumeras. Av liknande formuleringar kan man göra liknande tolkningar av samtliga sex juryutlåtanden. Just vattnet i Växjö är "gratis" att konsumera, men två av vinnarna lockar också direkt till konsumtion: Vällingby och Liljeholmen. Det kanske är övertydligt i Vällingby där det är ett köpcentrum som vunnit, men även Liljeholmen erkänns av juryn som en plats för "vardagens behov", vilket denotativt anspelar direkt på att det

finns ett utbud av olika funktioner och (kommersiell) service. "Levande" är en term som återkommer i i stort sett samtliga yttranden, en symbol för viljan att skapa ett stadsliv i betydelsen av många människor ute i det offentliga rummet. Detta återfinns ofta på konsumtionstäta platser. "Levande" visar sig dock sällan vara en ikon för hur det blir i "verkligheten", efter uppbyggnaden (se Törnsten 2013; 2014e).

På många sätt är de vinnande projekten enligt juryn mervärden, till för fritidens nöjen, promenader, flanerande och shoppande snarare än vardagens behov. Särskilt de tre tidiga, Växjö, Lomma och Vällingby, faller under denna kategori. Ingen av platserna är uttalat till för människor under svåra socioekonomiska förhållanden, snarare delar Sveriges arkitekter ut Planpriset till projekt för en flanerande människa (Växjö, Lomma), med pengar att konsumera (Vällingby, Liljeholmen), ett kulturintresse (Umeå) och en utbildningsbakgrund som gör den attraktiv i en kunskapsekonomi (Malmö). Samma människa finner också Ramberg i sin studie av arkitekttävlingar (2012).

Resumé: den attraktiva staden

Det är "levande", attraktiva städer som prisas. Själva ordet "attraktiv" förekommer i olika böjningar i de flesta juryutlåtandena, ibland fler än en gång. Om Vällingby skrivs metonymt att platsen ska bli ett centrum som underförstått lockar till människor och kapital. Juryn skriver inte att den fördjupade översiktsplanen för Umeå kommer göra Umeå attraktiv, men en snabb räkning av ordet i själva plandokumentet visar att det förekommer 57 gånger på hundra sidor, i olika böjningar. Så även här prisar juryn indirekt en plan för en attraktiv stad. "Den attraktiva staden" sammanfattar mycket väl den planeringsideologi som de olika juryammansättningarna hållit fast vid.

Den vinnande planeringsprocessen

I varje yttrande beskrivs förutom stadens kvaliteter också planeringsprocessens kvaliteter.

Planering som verktyg

Det är tydligt att planprisjuryn uppskattar planering i sig. Det handlar om att inte lämna något till slumpen utan de vinnande projekten får beröm för sitt grepp om att forma staden. I flera utlåtanden, till exempel om Liljeholmen, prisar juryn ett "förverkligande av visionen om...". Sara Westin kritiserar arkitektkåren för just detta i sin avhandling *Planerat, alltför planerat* (2010) och kallar den neurotisk för sitt kontrollbehov. Parallellt med drömmen om det spontana, oordnade och oväntade stadslivet.

Samarbeten: professionell kompetens hyllas

Projektet i Växjö var bra för att det visade på ett "samarbete mellan stadsplaneringens olika kompetensområden", enligt juryn. Lomma innehöll flera goda exempel på utredningar och professionella verk som gjorts. Vällingby centrum baserades på en "föredömlig samverkan mellan staden, arkitekterna och byggherren". Först år 2008 dyker medborgarna upp som en aktör som medverkat till det positiva, vilket också återkommer år 2012. I övrigt är det framförallt de professionella arkitekterna och planerarna som mottar rosor för sina samarbeten med andra intressenter såsom byggherrar.

Slutsatser

I det följande ska jag försöka sammanfatta dessa framträdande signifikanser och signifierade och konkludera uppsatsen genom att höja blicken i fråga om de innebär juryutlåtanden i sin helhet signifierar i fråga planeringsideologi. Det handlar här vad texterna i sin helhet symboliserar, snarare än detaljer i texterna. Avslutningsvis behandlas några begränsningar som framträder i materialet.

Värden

Den första frågeställningen är om vilka värden som juryutlåtandena förmedlar om planprisvinnarna. Resultatet visar bland annat att under dessa sex tävlingar som är uppsatsens avgränsning, 2002-2012, prisas projekt i tätorter med en ambition att göra platsen "attraktiv". Attraktiviteten finns i förtätningsprojekt med täta miljöer, som planeras för en "kunskapsekonomisk" tjänstesektor där konsumtion av varor och kultur tar stor plats. Projekten riktar sig i juryns ögon mot att ge mervärden till människors fritid. Under åren kan man identifiera en diskursiv transformation från funktionsseparering till funktionsintegrering. Vad gäller planeringsprocessen finns en tilltro den professionella kompetensen och en generell tilltro till planering.

Resultatet är jämförbart med tidigare forskning som analyserat värden som finns i svensk stadsbyggnadsdiskurs, till exempel Rambergs (2012) och Tunströms (2009) studier. Det finns en tydlig koppling till en nyliberalistisk planeringsideologi.

Planeringsideologier

Den andra frågeställningen handlar om planeringsideologier som präglar jury och de vinnande projekten. Nyliberalism är den största gemensamma doktrinen. Det yttrar sig i jakten på attraktivitet, där planering blir en del av en marknadsföring för att attrahera (rätt sorts) människor och kapital. Konceptet att platser ska konkurrera med varandra genomsyrar materialet. Det finns många likheter mellan strategierna för att skapa attraktiviteten: fokus är på konsumtion av estetik, upplevelser och varor. Förändring och omvandling från industri till upplevelser är något som premieras. Det belönade stadslandskapet är postindustriellt. Lösningarna varierar från vattenkanaler till stadsmässig utformning till ett uppfräschat köpcentrum till en strategi för offentliga rum; riktningen på projekten är desamma vad gäller mottagaren, den människa som ska bruka platsen, och syftet med projektet: att attrahera den människan.

Nyliberalism lyfts fram i tidigare studier som den dominerande planeringsdoktrinen i samtiden. De juryammansättningar som delat ut Planpriset under åren 2002-2012 kan sägas vara en del av den. Jury utses av Sveriges Arkitekter och utlåtandena lyfts fram i dess egna texter (till exempel på Sveriges Arkitekters hemsida) så kanske kan man påstå att det är en ideologi som präglar organisationen och kanske hela arkitektkåren. Texterna som analyserats här är åtminstone en del av en större helhet. Antagligen kan alternativa ideologier identifieras i dessa texter, i Sveriges Arkitekters uttalanden och i icke-vinnande planeringsprojekt. Analysen som utförts ovan är hursomhelst en tolkning av flera möjliga.

Avslutning

Attraktiva städer är bra. Men det finns problem. 1) För det första förändras de värden som fyller ordet "attraktiv" över tid. De stadsdelar som kritiserats som oattraktiva idag var attraktiva i den kontext de uppfördes i, utifrån andra parametrar. De projekt som

prisbelönas här kommer laddas med andra värden i framtiden när kontexten förändras. 2) För det andra marginaliseras människor och miljöer som faller utanför begreppet. De hamnar i utanförskap. Lokalinvånarna är också en grupp som inte prioriteras lika tydligt som de blivande invånarna. I sin tur förfaller miljöer för att de inte lyckas attrahera kapital i den rådande kontexten. 3) För det tredje gäller att det som attraheras till en plats försvinner från en annan.

Till nästa utdelning av Sveriges Arkitekters Planpris efterfrågar jag alternativa ideologier som till exempel sätter marginaliserade grupper eller balans i resursutnyttjande i fokus. En plan eller plats som sätter hållbara livsstilar främst vore ett attraktivt tillskott till vinnarskaran.

Referenser

Aitken, Stuart C. (2005) *Textual analysis: reading culture and context*. I Flowerdew, Robin & Martin, David (red.) *Methods in human geography*. Harlow: Pearson

Aitken, Stuart C. & Craine, James (2005) *Visual methodologies: what you see is not always what you get*. I Flowerdew, Robin & Martin, David (red.) *Methods in human geography*. Harlow: Pearson

Allen, John (2003) *A question of language*. I Pryke, Michael, Rose, Gillian & Whatmore, Sarah (red.) *Using social theory. Thinking through research*. London: Sage & The Open University

Andersson, Frida & Molina, Irene (2008) *Regionalisering och skalpolitik*. I Andersson, Frida; Ek, Richard & Molina, Irene (red.) *Regionalpolitikens geografi. Regional tillväxt i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Beckman, Mats (2008) *Träpriset. Om att lägga ribban för svensk arkitektur*. Opublicerad studentuppsats i kursen "Arkitekturens kvalitetsfrågor 7,5 hp", Arkitekturskolan. Stockholm: KTH. Tillgänglig via: <http://www.kth.se/abe/forskning/arcplan/projektarbeten-i-kurser-1.34962> [hämtad 2014-04-30]

Bingham, Nick & Thrift, Nigel (2000) *Some new instructions for travellers. The geography of Bruno Latour and Michel Serres*. I Crang, Mike & Thrift, Nigel (red.) *Thinking space*. London: Routledge

Bolander, Eva & Fejes, Andreas (2009) *Diskursanalys*. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Crang, Mike (2005) *Analysing qualitative materials*. I Flowerdew, Robin & Martin, David (red.) *Methods in human geography*. Harlow: Pearson

Ek, Richard & Hultman, Johan (2007) *Produktgörandet av platser. En introduktion*. I Ek, Richard & Hultman, Johan (red.) *Plats som produkt*. Lund: Studentlitteratur

Ericsson, Evelina (2012) *Att bygga nya kvaliteter i Skogskyrkogården. En analys av projektävlingen Skogskrematoriet II*. Opublicerad studentuppsats i kursen "Att utvärdera arkitektur – teorier och metoder 7,5 hp", Arkitekturskolan. Stockholm: KTH. Tillgänglig via: <http://www.kth.se/abe/forskning/arcplan/projektarbeten-i-kurser-1.34962> [hämtad 2014-04-30]

Gomes, Francisco & Haskins, Jason (2012) Analysis of architectural representation as a research method: national library competitions. I *Nordisk arkitekturforskning* 2012:1, 31-64

Gunmar, Barbro (2013) *Sienaprisets tre skeden. Stiftare – pristagare*. Opublicerad studentuppsats i kursen "Att utvärdera arkitektur – teorier och metoder 7,5 hp", Arkitekturskolan. Stockholm: KTH. Tillgänglig via: <http://www.kth.se/abe/forskning/arcplan/projektarbeten-i-kurser-1.34962> [hämtad 2014-04-30]

Heldt Cassel, Susanna (2008) Platsmarknadsföring, regional image och jakten på attraktivitet. I Andersson, Frida; Ek, Richard & Molina, Irene (red.) *Regionalpolitikens geografi – Regional tillväxt i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Hermelin, Brita (2005) Samhällsplaneringen och dess praktik i förändring. I Forsberg, Gunnel (red.) *Planeringens utmaningar och tillämpningar*. Uppsala: Uppsala publishing house

Hermelin, Brita (2008) Kultur som regional utvecklingsfaktor. I Andersson, Frida; Ek, Richard & Molina, Irene (red.) *Regionalpolitikens geografi – Regional tillväxt i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Ingemark Milos, Anna (2010) Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet. En analys av arkitekturkritik i svensk press. Doktorsavhandling, Humanistiska fakulteten. Lund: Lunds universitet och Sekel bokförlag

Johansson, Thomas (2003) Gentrifiering och estetisering av den postmoderna staden. I Johansson, Thomas & Sernhede, Ove (red.) *Urbanitetens omvandlingar. Kultur och identitet i den postindustriella staden*. Göteborg: Daidalos

Menon, Carlo & Vanderburgh, David (2014) Who –or What –"Wins" an Architectural Competition? A Model and a Case Study. I *FORMakademisk* 7:1, 1-18

Nayak, Anoop & Jeffrey, Alex (2011) *Geographical Thought. An Introduction to Ideas in Human Geography*. Harlow: Pearson

Newman, Peter & Thornley, Andy (1996) *Urban planning in Europe. International competition, national systems & planning projects*. London: Routledge

Persson, Eva M. (2010) *3 av Sveriges Arkitekters arkitekturpris. Guldstolen – Kaspersalinpriset – Planpriset*. Opublicerad studentuppsats i kursen "Arkitekturens kvalitetsfrågor 7,5 hp", Arkitekturskolan. Stockholm: KTH. Tillgänglig via: <http://www.kth.se/abe/forskning/arcplan/projektarbeten-i-kurser-1.34962> [hämtad 2014-04-30]

Potter, Robert B.; Binns, Tony; Elliott, Jennifer A. & Smith, David (2008) *Geographies of development: An introduction to development studies*. 3:e uppl. Harlow: Pearson

Ramberg, Klas (2012) *Konstruktionen av framtidens stad: arkitekttävlingar om bostäder och stadsdelar i Sverige 1989-2003*. Doktorsavhandling, Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap. Stockholm: Stockholms universitet

Rustad, Reidunn (2009) What is contemporary architecture? Changes in architectural competitions and architectural discourse. I *Nordisk arkitekturforskning* 2009:2/3, 142-150

Rönn, Magnus (2002) *Sten, arkitektur och designkriterier*. TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2002:14. PDF-rapport 2006. Stockholm: KTH

Rönn, Magnus (2006) Det mångtydiga kvalitetsbegreppet. I Svensson, Charlotte; Tornberg, Elisabeth & Rönn, Magnus (red.) *Arkitekttävlingar, gestaltungsprogram och arkitektonisk kvalitet*. Working Paper, TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2006:1. Stockholm: KTH

Rönn, Magnus (2009) Judgment in the Architectural Competition – rules, policies and dilemmas. I *Nordisk arkitekturforskning* 2009:2/3, 52-67

Rönn, Magnus (2010a) *Att kvalitetsbedöma projekt i arkitektur och stadsbyggnad - från bedömningspraktik till bedömningsteori*. TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2010:03. Stockholm: KTH

Rönn, Magnus (2010b) Quality in architecture and urban design – a disputed concept. I *Design research journal* 2010:2, 46-54

Rönn, Magnus (2012) A theory for assessing quality in architecture competitions. I *Nordisk arkitekturforskning* 2012:1, 149-173

Somatosphere (2014, red.) *Somatosphere series: A reader's guide to the "ontological turn"*. Tillgänglig via: <http://somatosphere.net/series/ontology-2> [hämtad 2014-04-14]

Svensson, Charlotte (2006) Bedömning av arkitektur. Om användandet av grundkriterier i arkitekttävlingar. I Svensson, Charlotte; Tornberg, Elisabeth & Rönn, Magnus (red.) *Arkitekttävlingar, gestaltungsprogram och arkitektonisk kvalitet*. Working Paper, TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2006:1. Stockholm: KTH

Svensson, Charlotte (2009) Speaking of Architecture. A study of the jury's assessment in an invited competition. I *Nordisk arkitekturforskning* 2009:2/3, 94-107

Svensson, Charlotte (2012) Architectural persuasion: on quality assessment in an architectural competition. I *Nordisk arkitekturforskning* 2012:1, 97-118

Sveriges Arkitekters hemsida (uppd. 2011-12-14) *Planpriset*. Tillgänglig via: <http://www.arkitekt.se/planpriset> [hämtad 2014-04-10]

Syssner, Josefina (2012) *Världens bästa plats? Platsmarknadsföring, makt och medborgarskap*. Lund: Nordic academic press

Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2007) *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Stockholm: Liber

Tholander, Michael & Thunqvist Cekaite, Asta (2009) Konversationsanalys. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber

Tostrup, Elisabeth (2009) Tracing competition rhetoric. I *Nordisk arkitekturforskning* 2009:2/3, 23-38

Tunström, Moa (2009) *På spaning efter den goda staden. Om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion*. Doktorsavhandling, Örebro studies in human geography 4. Örebro: Örebro universitet

Törnsten, Emil (2013) *Staden som ideal, vision och verklighet. En diskursanalys av stadsplanering i Upplands Väsby*. Opublicerad kandidatuppsats i kulturgeografi, Kulturgeografiska institutionen. Stockholm: Stockholms Universitet. Tillgänglig via: <https://www.dropbox.com/s/gss62dw0xfwgy7i/Staden%20som%20ideal%20och%20verklighet.%20Emil%20T%C3%B6rnsten.%20Errata%20red.%202013-03-29%20.pdf> [hämtad 2014-05-04]

Törnsten, Emil (2014) *Stadsmässighet och stadsideal. Planeringen av detaljplan Norra 1, Norra Djurgårdsstaden*. Opublicerad kandidatuppsats i samhällsplanering, Kulturgeografiska institutionen. Stockholm: Stockholms Universitet. Tillgänglig via: <https://www.dropbox.com/s/4h6q2qj6dez5o2j/T%C3%B6rnsten%20Emil%202014%20Stadsm%C3%A4ssighet%20och%20stadsideal%20slutvers.pdf> [hämtad 2014-04-14]

Weinert, Jakob (2010) *Årets byggnad i Södertälje*. Opublicerad studentuppsats i kursen "Arkitekturens kvalitetsfrågor 7,5 hp", Arkitekturskolan. Stockholm: KTH. Tillgänglig via: <http://www.kth.se/abe/forskning/arcplan/projektarbeten-i-kurser-1.34962> [hämtad 2014-04-30]

Westin, Sara (2010) *Planerat, alltför planerat. En perspektivistisk studie i stadsplaneringens paradoxer*. Doktorsavhandling, Kulturgeografiska institutionen. Uppsala: Uppsala Universitet. Andra upplagan

Westman, Teresa (2012) *"... Och vad hände sen?" Genomförande efter arkitekttävlingar 2002-2007*. Opublicerad studentuppsats i kursen "Arkitekttävlingen: teori och professionell praktik 7,5 hp", Arkitekturskolan. Stockholm: KTH. Tillgänglig via: <http://www.kth.se/abe/forskning/arcplan/projektarbeten-i-kurser-1.34962> [hämtad 2014-04-30]

Wylie, John W. (2006) Poststructuralist theories, critical methods and experimentation. I Aitken, Stuart & Valentine, Gill (red.) *Approaches to Human Geography*. London: Sage

Wärnhjelm, Helena (2012) *Helgopriset. Att förmedla ett arkitekturpris*. Opublicerad studentuppsats i kursen "Att utvärdera arkitektur – teorier och metoder 7,5 hp", Arkitekturskolan. Stockholm: KTH. Tillgänglig via:

<http://www.kth.se/abe/forskning/arcplan/projektarbeten-i-kurser-1.34962> [hämtad 2014-04-30]

Ågren, Karin (2013) *Att sälja en stad. Stockholms besöksnäring 1936-2011*. Stockholm: Stockholmia

Östman, Leif (2012) A case study: The jury process in an ideas competition for a small urban centre. I *Nordisk arkitekturforskning* 2012:1, 119-148